

ÉVFORDULÓK

450 éves a békési Szegedi Kis István Gimnázium

Városunk jeles helytörténésze, Durkó Antal kutatásai alapján gimnáziumunk alapítását a „legtudósabb magyar reformátor”, Szegedi Kis István 1552-es békési tartózkodásához köthetjük. Mint korának más ismert hitújítói, Szegedi is folyamatos üldöztetés közepette működött, korábbi állomáshelyei (Tasnád, Gyula, Cegléd, Makó, Mezőtúr) után mintegy féléves prédikátorság és tanítóskodás végén városunkból is menekülnie kellett. Életrajzát és hiteles arcképet tanítványa és utóda, Skaricza Máté tollából ismerjük. Tanítói munkásságának eredményességét mi sem mutatja jobban, hogy két állomáshelyén, Mezőtúron és Békésen is Szegedi Kis István nevét viseli az ottani gimnázium.

Intézményünk korai időszakáról, a rektori iskola koráról igen keveset tudunk, a korabeli források szerint Szegedi Kis István után az irodalmi munkásságáról ismert Szegedi Lőrinc volt a békési lelkész, valószínűleg rektor is. Bár ebből az időből konkrét adataink nincsenek az iskola meglétére, közvetett bizonyítékként értelmezhetjük, hogy a kor jeles egyetemein időről-időre találkozhatunk Békési nevű hallgatókkal, akik vezetéknevüket a kor szokása szerint, származási helyük után kapták. 1668-tól már közvetlen forrásunk is van: ekkortól vezették a debreceni kollégium Series Studiosorumában a tanulók neve mellé, hová kerültek ki oktatni. Hogy milyen lehetett ez a Szegedi által alapított deákiskola, pontosan nem tudhatjuk, de valószínűleg olyan, mint a debreceni anyaiskola többi partikulája. Ezekben a protestáns oktatási rendszer három szintből felépülő „kollégiumának” elemi és gimnáziumi anyagát oktatták, fő

A gimnázium épülete az 1980-as években

céljuk, hogy az anyaiskola felsőbb évfolyamaira előkészítsék a tanulókat. A középszint oktatói (a rektorok) az anyaiskola hallgatói közül kerültek ki, míg az elemi tagozat segédtanítóit (preceptorok) a legjelesebb nagydiákok közül választották.

A XVII. század végén, a Rákóczi-szabadságharc éveiben elnéptelenedett városunk, de az 1711. évi negyedszeri, immár utolsó visszatelepülés után szinte azonnal megindult az oktatás is. 1716-ban rektort hozattak Debrecenből, ekkortól az oktatók névsora folyamatos. 1757-ben a preceptor által tanított két elemi osztályon kívül a rektor négy deákosztályt tanított, a tanítás nyelve a felsőbb osztályokban a latin volt. Az iskolai év két félévre oszlott, ezek január végén illetve júliusban vizsgákkal végeztek.

Az iskola történetében új korszak következett Hajnal Ábel idekerülésével, akit 1831-ben hívtak meg rektornak, majd néhány év múlva professzori állást töltött be a békési gimnáziumban. Célja az iskola reálgimnáziummá minősítése volt, tehát az ilyen irányú tantárgyak oktatását igyekezett erősíteni. A megnövekedett igények új, központi épület emelését tették szükségessé, hiszen addig az iskola osztályai különböző helyeken működtek. Az építéshez előbb a földesúr, gróf Wenckheim József Antal 1838-ban a békési határ egy birtokrészének jóvedelmét adta át, majd lakossági gyűjtés is indult. 1844-1845-ben felépült a „Kollégium”, melynek alsó szintjén az elemi, felső szintjén a gimnáziumi osztályok kaptak helyet. Az 1848-49-es szabadságharc alatt erősen megcsappant a tanulók száma, az iskola majdnem a megszűnés sorsára jutott. 1852-ben a kormány az esperesi hivatal útján felszólította az egyházat, akarja-e a gimnáziumot a kormány tanterve szerint átalakítani, vagy csak mint magániskolát tartja fenn. A fenntartó testület az utóbbit választotta, ugyanis Hajnal Ábel korábban említett célja szerint megkezdődött egy nagyobb szabású tanintézet felállításához szükséges feltételek előteremtése. Az anyagi alapokat az 1859-ben a földesúr és a község között megkötött „Legelő felosztási örök egyezség” az iskola javára szolgáló 3. szakaszának k) pontja jelentette. 1861. július 7-én írták ki a pályázatot a helvét hitvallású reálgimnázium igazgatói állására, melyre október 22-én Gonda László kapott megbízatást. Gonda azt az utasítást kapta, hogy a reáliskola tantárgyait illessze a gimnázium tárgyai mellé s így magas színvonalú, hatosztályos, egységes tantervű reálgimnáziumot építsen fel. Ez a folyamat az 1864/65-ös tanévben fejeződött be, amikor az iskola elindíhatta az első VI. osztályosok képzését. A diákok száma ekkoriban 130 körül mozgott, ebből 10-15 volt vidéki tanuló. Gonda László vezetése alatt vált hagyománnyá az év végi nyilvános záróünnepély, önkéntes alapon bevezették a gyorsírás tanítását, 1866-ban pedig a szegénysorsú tanulók részére tápintézetet hoztak létre, ahol évente 5-12 diák étkeztetését biztosították.

1883. július 8-án a reálgimnáziumi iskolaszék javaslatára a presbitérium határozata alapján az intézmény a gimnázium címet vette fel. Ugyanakkor az 1883. évi XXX. tc. igen nehéz helyzetbe hozta az iskolát azzal, hogy pontosan megszabta a gimnáziumi intézmények működési feltételeit. A helyzet megoldására a presbitérium és a községi képviselőtestület évi 2000-2000 forintot szavazott meg fejlesztésre, és a „Legelő felosztási örök egyezség” 3. k) pontját is módosítani kellett. 1891-ben miniszteri leirat érkezett: az iskola tegyen eleget a helyiségekre vonatkozó kívánalmaknak és nyolcosztályúvá fejlesztessék. Ezt 1895-ben az egyház és a község is elhatározta, a képviselőtestület községi tulajdonba tartozó telket adományozott az új épület emeléséhez. 1899. április 21-én a kért államsegélyre szóló szerződés is megjött, így az építkezés elkezdődhetett. Megszervezték a VII., majd a VIII. osztályt is. A békési gimnázium első érettségi vizsgáját 1902-ben tartották. 1903. október 21-én ünnepélyes keretek között átadásra került a gimnázium ma is használt, kétemeletes épülete. Ettől kezdve az intézmény működése egyenletes, nagyobb változások már nem következnek be, csupán a háborús évek jelentenek nehezebb időszakokat. Az iskola 1938-ban vette fel az iskolaalapító rektor nevét, 1948-ban az ország többi intézményével együtt a békési gimnáziumot is államosították. Az 1992. évi április 8-i megállapodással az iskola ismét a református egyház kezelésébe került.

A 2002-ben fennállásának 450. évfordulóját ünneplő intézmény tiszteletére a békési Jantyik Mátyás Múzeum sokak érdeklődésére számot tartó kiállítást rendezett. Ezen részletesen foglalkoztunk Szegedi Kis István életútjával, a közönség megtekinthette a gimnázium könyvtárának legkorábbi ritkaságait és az 1800-as évektől követték az iskola történetét a múzeum saját anyagából válogatott eredeti dokumentumokkal. Külön egységet állítottunk össze a humán illetve reál tárgyakhoz használt régi szemléltető eszközökből.

S. Turcsányi Ildikó